

HVA VI NÅ VET

I VIDKUN QUISLINGS DOM i rettsoppjøret etter andre verdenskrig, står det:

Retten antar at tiltalte ikke har vært fullt bevisst at jødene ved den aksjon han satte i gang ville utsettes for å miste livet, da den gang ikke hadde kjennskap til tyskernes behandling av jødene i gasskamre o.l. som en senere har hatt.

Quisling ble dømt for uaktsomt drap på de mer enn 730 jødene som ble deportert fra Norge 26. november 1942 og 25. februar 1943. Et mindretall på to ville ha ham dømt for forsettlig drap. Quisling levnet ingen tvil om at han var antisemitt, men han påsto at han ikke visste hva som ventet jødene etter massedeportasjonen. Carl Emil Vogt viser med sin artikkel i dette nummeret at mindretallet hadde rett. Vogt kom over Nasjonal Samlings klipparkiv hvor Quisling selv hadde opprettet emneordet «jødeproblemet». Klipparkivet viser at Quisling har lest svenskspråklige mediers beskrivelse av behandlingen av jødene. Et klipp med overskriften «Utrotningskriget mot judarna» som havnet på Quislings pult, antydte at 700 000 jøder allerede var drept. Klippet lå på Quislings pult fra 21. oktober 1942 fram til 21. november – altså ble det sendt tilbake fem dager før deportasjonene startet. Med sin artikkel «Hva visste Quisling om jødeutryddelsen?» dokumenterer Vogt for første gang at Quisling hadde kunnskap om at han deporterte mer enn 730 mennesker til en sikker død. I et essay om folke-mordet i Bosnia, skriver Arne Johan Vetlesen om hvordan minnesmerker over drapene på den bosniske befolkningen blir tagget ned, ødelagt og regelrett fjernet i den serbiske delstaten Republika Srpska:

Det gjøres av dem som insisterer på at intet folkemord har funnet sted, som vil slette alle spor etter udåden og dens ofre; de skal aldri ha levd. Slik er folkemordets radikalitet: utslettelsen av det uønskede ledsaget av benektelse av at det overhodet fantes.¹

Når Quisling påsto at han ikke visste, følger han folkemordets radikalitet, og det er derfor helt sentralt at vi nå vet at drapene på jødene ble utført med viten og vilje.

Det er ikke bare Vogt som i dette nummeret dokumenterer viljen til å begå og overse overgrep. Ola Tjørholm gjør en systematisk gjennomgang av hvordan den katolske kirke har håndtert det store antallet seksuelle overgrep utført av katolske prester. Han mener håndtering preges av unnfallenhet. Selv om den nåværende paven, pave Frans, representerer en bedring, kommer heller ikke han med nødvendige tiltak. I etterkant av det som kalles «overgrepstoppmøtet» i februar 2019, var pave Frans' forslag til løsning en håndbok til biskopene om behandlingen av overgrep og skjerpet lovgivning i Vatikanstaten – et sted hvor det nesten ikke bor barn. Dette var hans løsning, selv etter at den tyske kardinalen Reinhard Max hadde avslørt at arkiver med materiale om innmeldte overgrep hadde blitt slettet både i Tyskland og i Vatikanet. Det kan nesten se ut som om jo mer grusomme overgrepene, desto større er viljen til å se en annen vei.

De millioner av kvinner som over hele verden delte sine erfaringer under emneknaggen #metoo, har gjort det vanskeligere å se en annen vei når det gjelder seksuell trakassering og seksuelle overgrep. Selv om #metoo-mobiliseringen virkelig har satt maktmisbruk og seksuelle krenkelser på dagsordenen, er det fortsatt kamp om hvilke konsekvenser eventuelle overtramp skal få. Anja Sletteland og Kristin Skare Orgeret gjør i sin artikkel en analyse av mediedebatten omkring den mye omtalte dansevideoen av Trond Giske og en kvinne på Bar Vulkan 16. februar 2019 – en mediedebatt som førte til at Giske likevel ikke ble nominert til styret i Trøndelag Arbeiderparti. De finner at aktørene i debatten har problemer med å forstå den andres posisjon og at kjernen i konflikten er mangel på felles normer om hvordan seksuell trakassering skal forstås, hvilke presseetiske prinsipper som skal gjelde og hva som bør være politiske sanksjoner for overtramp.

Mens Sletteland og Orgeret analyserer de underliggende premisene bak «Game of Trond», som deres artikkel heter, ser Camilla Bakken Øvalds

artikkel på hva som ligger i det tilsynelatende nøytrale premisset «moderat risiko» som Oljefondet styres etter. Øvald argumenterer for at forståelsen og håndteringen av risikofaktorer ikke er verdinøytrale fakta som kan overlates til ekspertene alene å vurdere. Lars Johan Materstvedt diskuterer også et premiss som ligger under flere offentlige debatter, nemlig selvbestemmelsesretten. Retten til å bestemme over eget liv, er blant annet helt sentralt i argumentasjon for selvbestemt abort. Men vet vi alltid vårt eget beste? Materstvedt peker på at dette er et sviktende empirisk premiss, men likevel må det ligge som en forutsetning i et liberalt samfunn. Kristian Bjørkdahl og Karen Lykke Syse skriver med utgangspunkt i et annet paradoks. Vi spiser stadig mer kjøtt, men vi ser ut til i mindre grad å begripe at det må drepes dyr for at biffen skal komme på bordet.

Bente Puntervold Bø skriver om det hun kaller den «grenseløse innvandringskontrollen» som hun mener kan utgjøre et rettssikkerhetsproblem. Birgitte Possing diskuterer biografien som sjanger gjennom lesning av tre biografier.

Debatten om internasjonalisering og mangfold i academia fortsetter også i dette nummeret, denne gang med en presentasjon av en helt fersk undersøkelse gjennomført av Akademiet for yngre forskere. En forutsetning for internasjonalisering er at utenlandske forskere trives. Marta Bivand Erdal, Carl Henrik Knudsen og Arnfinn H. Midtbøen konkluderer med at yngre forskere generelt er positive til internasjonalisering, men samtidig har 40 prosent opplevd diskriminering. Kvinner og personer med innvandrerbakgrunn rapporterer om mer diskriminering enn henholdsvis menn og personer som er født i Norge. En vel så omfattende debatt går om digitalisering av academia. Torkel Brekke skriver i sin kommentar i dette nummeret om nettopp digital publisering, og legger fram tall fra en studie av rekrutteringspraksisene ved høyskoler og universiteter. Studien viser at det såkalte tellekantsystemet anvendes på individuelt nivå ved ansettelser. Hensikten med et system som gir poenguttelling ved publikasjoner og gradering av tidsskrifter, var ikke at det skulle anvendes til å evaluere den enkelte forskers verdi i et hardt arbeidsmarked. Men undersøkelsen gjennomført med midler fra tenketanken Civita, viser at ledere ved universiteter og høyskoler anvender tellekantsystemet i ansettelsesprosesser.

Det er ikke ofte et tidsskrift kan presentere et nytt sentralt historisk funn som med sikkerhet kan slå fast at Norges mest kjente krigsforbryter var skyldig for forsettlig drap på mer enn 730 jøder. Vidkun Quislings forbrytelse får alvorligheten til andre overgrep til å blekne, men som flere av artiklene i dette nummeret viser, er det ikke gitt at kunnskap er nok for at overgrep gis sitt rettmessige navn. Vel så viktig er perspektivet vi inntar i møtet med fakta, og hvilken type viten som blir etterspurt. Det er grunn til å stille spørsmål ved hvorfor det tok såpass lang tid før noen undersøkte hva som lå bak emneordet «jødeproblemet» i Vidkun Quislings pressearkiv. Dokumentasjonen har ligget i Nasjonalbibliotekets arkiver, men det er først nå den finner dagens lys.

Hannah Helseth
 Ansvarlig Redaktør

Noter

1 Vetlesen, Arne Johan (2019). «Massegraven i haven». *Morgenbladet* nr. 23, 14.–20. juni, s. 21.